

Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 614-615 : Географія. – 152 с.

Scientific Herald of Chernivtsy University : collection of scientific papers. Chernivtsy : Chernivtsy National University, 2012. – Is. 614-615 : Geography. – 152 p.

У збірнику висвітлюються актуальні геоекологічні проблеми регіонів, над якими працюють науковці Чернівецького національного університету та інших наукових установ і вузів України та вчених з інших країн.

The articles in the journal highlight actual problems of regions geoeological, which are studied by the scientists of Chernivtsy National University and other universities and research institutes of Ukraine and scientists from other countries.

***Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича***

Редакційна колегія:

Головний редактор **В.П. Руденко**
Заступник головного редактора **В.П. Круль**

Editorial Board:

Editor-in-Chief: **V.P. Rudenko**
Deputy Editors: **V.P. Krul**

**В.М. Гуцуляк, В.О. Джаман, М.В. Жук,
М.І. Кирилюк, К.Й. Кілінська, Ю.С. Ющенко**

**V.M. Gutsuleak, V.O. Djaman, M.V. Juk,
M.I. Kyryliuk, K.Y. Kilinska, Yu.S. Yushchenko**

Редакційна рада:

В. Андрейчук (Польща) **V. Andreychuk** (Poland)
О. Володченко (Німеччина) **A. Wolodtschenko** (Germany)
М. Куниця (Росія) **M. Kunitsa** (Russia)
К. Місевич (Росія) **K. Misevich** (Russia)
П. Спішак (Словаччина) **P. Spisiak** (Slovakia)
І. Стебельський (Канада) **I. Stebelsky** (Canada)
В. Сурд (Румунія) **V. Surd** (Romania)

Editorial Council:

Відповідальний секретар **С.М. Кирилюк**

Responsible Secretaries: **S.M. Kyryliuk**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Міністерства Юстиції України серія КВ № 15750-4222Р від 26.10.2009

Загальнодержавне видання
Входить до переліку наукових видань ДАК України

Статті подано в авторській редакції. Погляд редколегії збірника не завжди співпадає з позицією авторів опублікованих матеріалів. Автори повністю відповідають за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Адреса редколегії:
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
географічний факультет,
вул. Коцюбинського, 2
м. Чернівці, Україна, 58012

Address for correspondence
Chernivtsy National University
named after Yuriy Fed'kovych,
Faculty of Geography,
Kotsyubynskyi Str., 2
Chernivtsy, Ukraine, 58012

E-mail: galinahodan@gmail.com

©Чернівецький національний університет, 2012

ЗМІСТ

Андрусяк Н.С.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЛЬНИХ ІНДЕКСІВ
ЗАБРУДНЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД
ЯК СКЛАДОВОЇ КОМПЛЕКСНОЇ ГЕОЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ АКВАТОРІЙ 6

Білоус Л.Ф.

ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ БАСЕЙНІВ РІЧОК
ДЛЯ АГРОУПРАВЛІНСЬКИХ ПОТРЕБ 10

Бурка В.

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ У БУДІВЕЛЬНІЙ ІНДУСТРІЇ 16

Власова Н.В.

СУЧАСНИЙ ГЕОХІМІЧНИЙ СТАН СЕРЕДНЬОТАЙГОВИХ ГЕОСИСТЕМ,
ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ТЕХНОГЕННИМ ВПЛИВОМ 20

Воробйова І.Б.

ЕКОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН
УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ СИБІРУ 23

Гінзула М.Я.

ОЦІНКА АРЕАЛІВ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯНОГО БАСЕЙНУ
ВИКИДАМИ ЗАРУБИНЕЦЬКОГО СПИРТОЗАВОДУ 28

Гуцуляк В.М., Танасюк М.В.

ЛАНДШАФТНО-ГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА
ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКИХ ГЕОСИСТЕМ ПЕРЕДКАРПАТТЯ
(НА ПРИКЛАДІ КЛЮЧОВОЇ ДІЛЯНКИ КУПКА-КОРЧІВЦІ, ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ) . . . 31

Думітраш Д., Змошу Г.

ФОРМУВАННЯ ДЕМОГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАВСЬКОЇ ЧАСТИНИ ЄВРОРЕГІОНУ «ВЕРХНІЙ ПРУТ» 37

Дутчак С.В., Крамская Г.І.

РОЗВИТОК НЕСПРИЯТЛИВИХ ПРОЦЕСІВ
(НА ПРИКЛАДІ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІСТЕР'Я) 40

Заграновська М.Я., Настюк М.Г.

ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ
В КАРПАТСЬКОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РАЙОНІ 44

Кирилюк О.

АНТРОПОГЕНІЗАЦІЯ ЛАНДШАФТІВ
ВОДОЗБІРНИХ БАСЕЙНІВ ДЕРЕЛУЮ ТА ВИЖЕНКИ 51

Кілінська К.Й.

ГЕОЕКОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ
ПРИРОДНО-ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ 55

Конякін С.

ОЦІНКА РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ
ЯК ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ ЧЕРКАЩИНИ 59

Корнус О., Корнус А., Шишук В.

РОЛЬ МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГЕОЕКОЛОГІЧНОМУ АНАЛІЗІ РЕГІОНУ 67

Крайнюков О.М.

ПОКАЗНИК ТОКСИЧНОСТІ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ
І ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВОДИ ТРАНСКОРДОННИХ РІЧОК 71

Круль В., Брик С.

ДЕЯКІ ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСЕЛЕННЯ
ПЕРЕДГІРСЬКИХ ТА ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
НІМЕЦЬКИМИ КОЛОНІСТАМИ 75

Кулачковський Р.

ГЕОЕКОЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИРОДНИХ МОРФОГЕННИХ ГЕОЕКОСИСТЕМ
БАСЕЙНУ ВИТОКІВ РІЧКИ ЛІМНИЦЯ: ДЕЛІМІТАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО КАРКАСУ 79

Кушнірук Ю.С., Волкова Л.А.

АСПЕКТИ МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 84

Медвідь Л.

ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЗАКАРПАТТЯ:

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 87

Некос А.Н., Висоцька О.В., Порван А.П., Семибратова П.В.

ТРОФОГЕОГРАФІЯ: СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

(РЕЗУЛЬТАТИ ДИСПЕРСІЙНОГО АНАЛІЗУ ВПЛИВУ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ

НА ХІМІЧНИЙ СКЛАД РОСЛИННОЇ ПРОДУКЦІЇ) 91

Присакар В.Б., Ходан Г.Д.

ЕКОЛОГО-ГЕОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИННИХ ЛАНДШАФТІВ

ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 94

Приходько М.М.

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ЗАБРУДНЕННЯ ГЕОСИСТЕМ

В РЕГІОНІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ І ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ 96

Смик О.С.

ЗАХВОРЮВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ:

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ВИДІВ ЗАХВОРЮВАННЯ ТА ХВОРОБ 106

Уткіна К.Б.

ЗМІНИ СТУПЕНЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

ТОЧКОВИХ ДЖЕРЕЛ ЗАБРУДНЕННЯ

УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ ПРИБЕРЕЖНИХ ВОД ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ .. 109

Ходан Г.

ЕКОЛОГО-ГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ДОРОЖНИХ ГЕОСИСТЕМ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ . 112

Холявчук Д.

КАРПАТСЬКИЙ РЕГІОН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН 117

Царик Л., Царик П., Вітенко І.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

І СТІЙКОСТІ ГЕОСИСТЕМ ДО АНТРОПОГЕННИХ НАВАНТАЖЕНЬ 122

Чиж О.

АНТРОПОГЕНІЗАЦІЯ ЗАХІДНОГО СЕКТОРУ

СЕРЕДИННОГО ЛАНДШАФТНОГО ПОЯСУ 127

Шевчук Ю. Ф.

ОЦІНКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ

В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛО–СПОЖИВАЧ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЧЕРНІВЦІ) 130

Явкін В.Г., Савранчук Л.А.

МІНЛИВІСТЬ ВИПАДІННЯ АТМОСФЕРНИХ ОПАДІВ

НА ТЕРИТОРІЇ ПОКУТСЬКО-БУКОВИНСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ

ЯК ПОКАЗНИК ЕВОЛЮЦІЇ ЛАНДШАФТІВ 134

Яковлєва Ю.К.

РІВЕНЬ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ:

КОМПЛЕКСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ 137

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Кирилюк С.М.

ПОБУДОВА МОДЕЛЕЙ КРИВИЗНИ РЕЛЬЄСУ 144

ЕКОЛОГО-ГЕОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИННИХ ЛАНДШАФТІВ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Присакар В.Б., Ходан Г.Д.

*Буковинський державний фінансово-економічний університет
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

Долинні ландшафти гірських територій відзначає різноманітними екологічними та геохімічними властивостями. Одним із основних чинників такого екологічного стану є антропогенне навантаження. Адже майже всі поселенські геосистеми знаходяться в долинах гірських річок.

Ключові слова: Долинні ландшафти, екологічний стан, геохімічні показники.

Вступ. Гірські ландшафти відзначаються різноманітними екологічними та геохімічними властивостями. Це, в першу чергу, можна пояснити відмінностями у антропогенному навантаженні. Еколого-геохімічний аналіз свідчить про достатнє антропогенне навантаження долинних ландшафтів і схилових і вододільних. Більшість населених пунктів розташовані саме в долинах річок і саме тут відбувається забруднення. Отже, аналізуючи еколого-геохімічний стан гірських ландшафтів, ми бачимо, що саме в поселенських геосистемах має місце значна диференціація еколого-геохімічних показників окремих компонентів, особливо ґрунтів, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря.

Аналіз попередніх досліджень. Еколого-геохімічні дослідження ландшафтів Чернівецької області почалися в 80-х роках ХХ ст. Спочатку це стосувалося рівнинних ландшафтів, а пізніше передгірних і гірських. Особлива увага приділяється тут поселенським геосистемам, де антропогенне навантаження найбільш чітко виражене, а еколого-геохімічна ситуація найбільш різнобарвна, що в першу чергу пов'язано із функціональним зонуванням поселенських геосистем.

Виклад основного матеріалу. Гірські території відзначаються різноманітними ландшафтними, екологічними, геофізичними, геохімічними особливостями тощо. Особливе значення тут належить долинним ландшафтам.

Долинна частина річкового басейну розділяється на заплаву та тераси. Заплава завжди є центром біологічного різноманіття, саме вона є „центром концентрації життя у ландшафті”. Однак, заплави – надзвичайно крихкі в екосистемному відношенні: навіть незначні за амплітудою зміни екологічних факторів призводять до суттєвої перебудови популяційної структури угруповань, їх швидкої деградації, втрати біологічного різноманіття. Те саме стосується і різноманіття ландшафтного: по-перше, заплави порівнянно із іншими видами місцевості відзначаються найбільшим ландшафтним різноманіттям; по-друге,

саме вони заражені на найбільші антропогенні навантаження та катастрофічні природні процеси, через що швидко деградують і спрощуються. Різноманіття та крихкість заплав, зокрема, й визначили те, що значна частина міжнародних і національних природоохоронних програм спрямовані на збереження та відновлення саме заплав.

Надзаплавні тераси відіграють у річковому басейні роль своєрідного гальма (бар'єру) у масоенергообміні між його поперечними частинами. Інтенсивні горизонтальні потоки на корінних схилах терас при їх виході на площадку тераси різко гальмуються й вздовж її тилового шва активно акумулюється матеріал. Тут утворюється такі місця, як пролювіально-делювіальні шлейфи та конуси виносу, виклинюються ґрунтові води, утворюючи мочари та ключі тощо. До річкового русла і до заплави, як правило, цей матеріал не доходить. Також і поперечні потоки, що спрямовані від русла до вододілу можуть не виходити за межі тераси, блокуючись її схилом. Через нестабільність тераси може порушуватися збалансованість усієї системи потоків у басейні й це призводить як до деградації заплави, так і до активізації процесів на схилах. Через те, що тераси є надто привабливими для багатьох видів людської діяльності, зокрема розміщення тут населених пунктів, то збереження потокорегуючої ролі терас в багатьох випадках надто складною проблемою. Отже, долинні ландшафти виступають, в значній мірі, основним об'єктом екологічних досліджень.

Долинні ландшафти мають чіткий поселенський характер природокористування. Незважаючи на те, що поселенські геосистеми займають в гірських регіонах незначну площу, саме майже всі долини значних річок зайняті поселеннями. В межах гірської частини Чернівецької області найбільше техногенне навантаження припадає на долини річок Черемош, Путилка, Лопушна, Фальків та ін. Поселенські геосистеми характеризуються значним спектром геохімічних

показників антропогенного характеру, адже на природний фон накладається техногенне навантаження. Але переформування геохімічних якостей ландшафтів відбувається в результаті дії різних чинників, серед яких важлива роль належить паводкам. Формування катастрофічних паводків, під якими слід розуміти ті, що завдають значної шкоди господарству, спричиняється перебігом атмосферних явищ на тлі попереднього розвитку гідрокліматичних подій в конкретних умовах кожного річкового басейну, тобто в просторі і часі. В гірській частині річок, де русла досить глибоко врізані в першу терасу і мають достатньо широкі заплави, навіть у найбільшій піки води, як правило, не виходять на заселені низькі тераси і завдають шкоди лише бічною ерозією, руйнуючи берегоукріплення, комунікації та окремі споруди.

Поселенські геосистеми являють собою антропогенний штучний ландшафт, який успадкував від природного геологічну основу, головні риси рельєфу та загальні особливості клімату. Вони характеризуються значним спектром геохімічних показників, особливо це стосується атмосферного повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод. В межах гірської частини Чернівецької області виділяють три типи геохімічних ландшафтів:

- середньо гірські лісові на темно-бурих гірсько-лісових ґрунтах;
- низькогірний переважно лісо-лучний на дерново-буроземних і світло-бурих гірсько-лісових ґрунтах;
- середньогірний лісовий на темно-бурих гірсько-лісових залишково-карбонатних ґрунтах.

Тут виділяють декілька класів геохімічних ландшафтів – кислий, слабо кислий, сильно кислий, зустрічається слабо кальцієвий. Основний рід геохімічних ландшафтів характеризується енергійним водообміном, тобто механічна денудація переважає над геохімічно, різкою межею між автономними і підлеглими морфологічними одиницями ландшафтів [2].

Результати хімічних аналізів ґрунтотворних порід, ґрунтів, ґрунтових вод свідчать про значні коливання, які можна пояснити як природними так і антропогенним походженням. Наприклад,

різновікові товщі карпатського флішу в залежності від його літологічного складу, відрізняються концентраціями вмісту міді, свинцю, цинку та ін. Має місце підвищений вміст міді, свинцю, цинку і для донних осадів чисельних водотоків. Ґрунти забруднені, в першу чергу, свинцем, що можна пояснити впливом автотранспорту. Ґрунтові води характеризуються підвищеним вмістом в окремих пробах групи азоту, а також значними показниками жорсткості і мінералізації (кальцію, натрію, сульфатів і хлоридів).

Лужно-кислотні умови досліджених проб ґрунтових вод змінюються від 6,4 до 7,8 при середньому 7,0. Вони відповідають кислим, нейтральним та слаболужними водам. Величина загальної жорсткості знаходиться в межах від 2,3 мг-екв/л (м'яка вода) до 8,5 мг-екв/л (порівнянно жорстка). Ступінь мінералізації змінюється від 0,17 г/л (ультрапрісні) до 0,48 г/л (прісні, переважаючий тип води – гідрокарбонатно-хлоридно-кальцієво-натрієвий). Мінералізація характеризується значними контрастними значеннями, що можна пояснити різнобічними коливаннями вмісту окремих елементів і сполук (поруч із кальцієм і магнієм, це стосується сульфатів, хлоридів, натрію). Більшість аномальних значень в природних компонентах прив'язана до функціональних зон, що дає змогу говорити про техногенний характер.

Висновки. Отже, аналізуючи еколого-геохімічну ситуацію гірських територій, ми бачимо, що саме долинні ландшафти характеризуються значною диференціацією еколого-геохімічних показників окремих компонентів, особливо ґрунтів, атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод.

Список літератури

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту місце і простір. / М. Д. Гродзинський. Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. – т.2- 503 с.
2. Гуцуляк В. М. Ландшафтна екологія: геохімічний аспект: навч. посібник / В. М. Гуцуляк. – Чернівці: Рута, 2002. – 247 с.
3. Природа Чернівецької області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів: Вища шк., 1978. – 157 с.

Присакар В.Б., Ходан Г.Д. Эколого-геохимические особенности долинных ландшафтов горных территорий Черновицкой области. Долинные ландшафты горных территорий отличаются разнообразными экологическими и геохимическими особенностями. Одним из основных факторов такого экологического состояния является антропогенная нагрузка. Ведь почти все поселенские геосистемы находятся в долинах горных рек.

Ключевые слова: долинные ландшафты, экологическое состояние, геохимические показатели.

Prisakar V.B, Hodan, G.D. Ecological and geochemical characteristics of lowland landscapes of mountainous areas in Chernivtsi region. Valley landscapes of mountainous areas are different variety of environmental and geochemical characteristics. One of the main factors of the ecological status of a human pressure. Indeed, almost all poselenske geosystem are in mountain river valleys.

Key words: valley landscapes, ecological conditions and geochemical parameters.